

ЗАДВОРНИХ

Сергій Сергійович

S.Zadvornykh@chdtu.edu.ua

УДК 336.1

викладач кафедри фінансів,
Черкаський державний
технологічний університет

ДОПОВНЕННЯ МЕТОДИКИ РОЗРАХУНКУ РІВНЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ДЛЯ СФЕРИ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

ADDITION OF THE METHOD OF THE CALCULATION SHADOW ECONOMY'S LEVEL FOR THE HOTEL-RESTAURANT SPHERE OF UKRAINE

В статті розглянуто особливості чинної Методики розрахунку рівня тіньової економіки в Україні. Дається аналіз їх недоліків, що можуть виникати при їх застосуванні та запропоновано на їх основі удосконалену методику розрахунку рівня тіньової економіки.

В статье рассмотрено особенности действующей Методики расчёта уровня теневой экономики в Украине. Дается анализ их недостатков, которые могут возникать при их использовании, а также предложено на их основании усовершенствованную методику расчета уровня теневой экономики.

The article says about the features of the valid Method of the calculation shadow economy's level in Ukraine. Is given the analyses of their failings and is proposed, based on them, improved Method of the calculation shadow economy's level.

Ключові слова: тіньова економіка, методика, експертний метод, корупція, фінансові потоки

Ключевые слова: теневая экономика, методика, экспертный метод, коррупция, финансовые потоки

Keywords: shadow economy, method, expert method, corruption, financial flows

ВСТУП

Тіньова економіка набула на сучасному етапі значного поширення і охоплює всі сфери господарювання, тому оцінити її рівень в повному обсязі доволі складно. Для оцінки рівня тіньової економіки використовуються різні методи, які дають розбіжності в результатах. Деякі аспекти функціонування тіньової економіки проаналізовано у працях вчених: І. Пригожин з'ясував причини виникнення тіньової економіки; Ф. Шнайдер – виконав аналіз та оцінку рівнів тіньової економіки по країнах світу; Р. Акутаєв досліджував «підпільний» сектор економіки; В. Бурлаков, П. Андрушко, І. Туркевич, С. Яценко розглядали кримінальний аспект незаконної економічної діяльності.

МЕТА РОБОТИ полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення методики розрахунку рівня тіньової економіки в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

При здійсненні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення методів розрахунку рівня тіньової економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для боротьби з тіньовою економікою необхідно з'ясувати чинники, які сприяють її поширенню та розвитку. Тіньова економіка явище соціальне,

економічне, політичне, психологічне тому що вона завжди супроводжується суспільними процесами, які породжують та стимулюють розвиток тіньових схем та тіньових відносин. Це призводить до того, що виникає проблема ефективної та точної оцінки рівня тіньової економіки, адже без достовірної інформації про її обсяги неможливо розробити дієву стратегію боротьби з цим явищем.

Були спроби оцінити тіньову економіку як на державному рівні так і незалежними експертами. Найвдаліші методи було об'єднано в державну оцінку рівня тіньової економіки та запроваджено її Наказом Міністерства економіки №123 «Про затвердження методики Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки» від 18.02.2009 р.

Вхідною інформацією для розрахунку рівня тіньової економіки за цією Методикою є статистична звітність зареєстрованих суб'єктів господарювання, що базується на показниках бухгалтерського обліку, звітності контролюючих органів, аудиту, результатах експертної оцінки щодо обсягів тіньової економіки, вибіркового опитувань суб'єктів господарювання та обстежень домогосподарств.

Ця методика визначення рівня тіньової економіки охоплює п'ять методів:

– «витрати населення – роздрібний товарооборот» передбачає виявлення наявності перевищення споживчих грошових витрат населення на придбання товарів над загальним обсягом продажу

населенню товарів усіма суб'єктами господарювання в легальному секторі економіки;

– фінансовий метод полягає у визначенні тенденції зміни пропорцій між вартістю товарів, робіт і послуг, використаних у процесі виробництва, та валовим доходом підприємств, установ, організацій у країні в цілому або в і-му виді економічної діяльності;

– монетарний метод визначає тенденції зміни співвідношення обсягу готівки до банківських депозитів у періоді, що аналізується, до базового періоду (t_0), за який прийнято 1991 рік;

– електричний метод полягає в порівнянні приросту внутрішнього споживання електроенергії з приростом ВВП. При цьому припускається, що приріст внутрішнього споживання електроенергії повинен відповідати приросту реального ВВП;

– метод збитковості підприємств передбачає визначення граничних мінімального та максимального коефіцієнтів тіньової економіки як частки ВВП, у межах яких перебуває рівень тіньової економіки [1].

Розглянемо особливості окремих експертних методів оцінки рівня тіньової економіки:

а) метод Танзі та Кловланда, який розглядає попит на готівку як функцію рівня оподаткування, банківських процентних ставок на вклади, розміру заробітної плати та реальних доходів населення [2];

б) метод «Палермо», що ґрунтується на міжрегіональних порівняннях фактичного споживання з величиною оголошеного доходу [3];

в) метод прихованих змінних (Б. Фреєса, Х. Век-Ханемана та В. Поммерса), полягає в аналізі структури номінальних банкнот в обігу [4];

г) метод Шнайдера, основою якого є монетарний та фінансовий підходи [5];

д) інші методи.

Методи офіційної оцінки рівня тіньової економіки ґрунтуються на державній статистиці, що враховує лише ті дані, які було подано підприємцями та фізичними особами та не дозволяє врахувати

тінізацію шляхом корупційних діянь, доходів, отриманих внаслідок стихійної торгівлі, незареєстрованої здачі в оренду рухомого і нерухомого майна, надання без ліцензій та реєстрації певних послуг, зокрема ремонтних робіт, та ін., що складає процент тінізації.

Експертні методи використовують дані, отримані внаслідок соціологічних досліджень, тобто дають змогу оцінити невраховані офіційною Методикою напрями тінізації, але при цьому експерти не мають повного доступу до державної статистики, що призводить до того, що великий масив даних залишається неохопленим. В зв'язку з цим значний інформаційний блок не враховується як при оцінці рівня тіньової економіки за офіційною Методикою, так і за допомогою експертних методів. Тому виникають суттєві розбіжності в результатах між різними методами оцінки, що не дає змогу достатньо точно оцінити рівень тінізації в країні за допомогою якогось конкретного методу чи методики. Це свідчить про неточність методів оцінки рівня тінізації.

З цією метою удосконалення чинної методики пропонується за базову прийняти методику, розроблену Міністерством економічного розвитку і торгівлі України але доповнити її експертними оцінками. Запропонована методика оцінки обсягів тіньових потоків враховує вищезазначені доповнення і дає змогу більш точно та якісно оцінити реальний рівень тінізації економіки та буде враховувати переваги існуючих методів, адже вона базується на даних державних органів статистики, ґрунтується на державній оцінці, якої не вистачає експертним методам, а також доповнює її даними з тих секторів економіки, які важко охопити повною мірою органами державної статистики та додає еластичності, оскільки дає змогу швидко реагувати на найбільш динамічний сектор тінізації економіки – корупцію та «зарплату в конвертах». В запропонованій методиці рівень тіньової економіки обчислюється за формулою 1.

$$T_{EK} = \frac{T_{BH_PT_t} + T_{\phi V_t} + T_{MM_t} + T_{Et(t_0)} + K_T + T_{FS}}{6} + T_K + T_{SL} \quad (1),$$

де: T_{EK} – рівень тіньової економіки в періоді, що аналізується за вдосконаленою методикою оцінки;

$T_{BH_PT_t}$ – рівень тіньової економіки, розрахований за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот» у періоді, що аналізується;

$T_{\phi V_t}$ – обчислення рівня тіньової економіки за фінансовим методом (прихованих доходів) підприємств у країні в цілому в періоді, що аналізується;

T_{MM_t} – рівень тіньової економіки за модифікованим методом Гутмана у періоді, що аналізується. Це монетарний метод і є непрямим;

$T_{Et(t_0)}$ – рівень тіньової економіки за електричним методом в періоді, що аналізується;

K_T – обчислення рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств;

T_{FS} – експертна оцінка, розрахована за методикою Ф. Шнайдера;

T_K – процент корупції у ВВП в базовому році;

T_{SL} – процент тінізації ринку праці, «зарплата в конвертах» у базовому році.

Серед галузей економіки є ті, в яких процент тінізації вищий, ніж в інших. В Україні до них належить готельно-ресторанний бізнес. Для ефективної оцінки його тінізації пропонуємо впровадити коефіцієнт тінізації валової доданої вартості в сфері готельно-ресторанного бізнесу. Його розрахунок здійснюється за формулою 2:

$$T = \frac{X_r - X_f}{X_r} \cdot 100\% = \left(1 - \frac{X_f}{X_r}\right) \cdot 100\% \quad (2),$$

де: T – коефіцієнт тінзації валової доданої вартості (y %) в сфері готельно-ресторанного бізнесу;
 X_r – розмір реального ВВП (грн);
 X_f – розмір фактичного ВВП (грн).

ВИСНОВКИ

Запропонована методика може бути використана для розрахунку рівня тіншової економіки Державною службою статистики, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та експертами для власної оцінки. Корегування на показник корупції у ВВП та рівень тінзації ринку праці, шляхом одержання «зарплати в конвертах» в базовому періоді дає можливість ефективно оцінювати реальні показники тінзації економіки у динаміці.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства економіки №123 «Про затвердження методики Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіншової економіки» від 18.02.2009.

2. Tirole J. The Theory of Corporate Finance. Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2006.

3. Шохин А.Н. О структуре и масштабах теневой экономики // Финансы СССР. – 1990. – № 7. – С. 23-28.

4. Методичні основи оцінки обсягів тіншового сектору економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/17199/1/24.pdf>.

5. Schneider F., Bühn A., Montenegro C.E. Shadow economies all over the world [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.worldbank.org/docserver/download/5356.pdf?expires=1347371135&id=id&accname=guest&checksum=001BD4BBE7EBD3D4C1B12F44B66FAB85>